

Vloeibaar goud

Colofon

ISBN: 978 94 6365 493 7
1e druk 2022
© 2022, Dieuwke Anna Norbruis

Uitgeverij Elikser
Ossekop 4
8911 LE Leeuwarden
www.elikser.nl

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra
Foto auteur: Johan Brouwer

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Dieuwke Anna Norbruis

Vloeibaar goud

Ik draag mijn boek op aan iedereen die zichzelf op welke manier dan ook herkent in het verhaal. Ik schreef het voor jou ...

Inleiding

Haastig schrokt Rika Valkhof het overgebleven stukje brood naar binnen. Dan buigt ze over de tafel en pakt het ijzeren kammetje van haar vader. Met stijf gesloten ogen haalt ze het zo voorzichtig mogelijk door haar lange bos goudkleurige krullen. Gisteren is ze zeventien jaar geworden. Stiekem had ze gehoopt dat haar verjaardagscadeau dit jaar een zilverkleurige borstel met zachte haartjes zou zijn. Die had ze samen met haar moeder voor de etalage staan bewonderen toen ze de benodigde spullen voor haar naderende vertrek hadden gekocht. Natuurlijk wist ze wel dat dat uitgesloten was, en dat haar verjaardagscadeau ook dit jaar weer hetzelfde zou zijn als al die andere jaren. Toch is het dit jaar een beetje anders. Deze klompen hebben een puntje op de voorkant, echte vrouwenklompen. En de gebreide sokken zullen goed van pas komen nu ze straks alleen, zonder haar kleine broertjes in de bedstee ligt.

“Heb je alles, Rika?” Haar moeder kijkt voor de zoveelste keer in de rieten koffer.

“Moeder, u bent nog zenuwachtiger dan ik.”

“Ja, kindje, het is ook niet zomaar wat dat jij bij Hebbema in dienst komt. Wie had dat kunnen denken, een dochter van Rein en Mieke die straks werkt bij de rijkste boer van Joure.” Ze kijkt in de stralende ogen van haar dochter. Voor en na Rika waren er alleen maar jongens gekomen. Flinke jongens, dat wel, zeker Eibert, de oudste, die net als zijn vader al een hele poos bij dezelfde boer werkt. Hij doet dat tegen alleen kost

en inwoning. Rika is eigenlijk te oud om nog thuis te wonen, maar tot nu toe hadden haar vader en zij het niet over hun hart kunnen verkrijgen haar uit werken te sturen. Ze zucht stille-tjes en verbijt haar tranen.

“Het is een enorm grote boerderij, moeder, heeft vader gezegd, ik heb er zo'n zin in.” Een sprongetje verraadt dat ze popelt om te vertrekken.

Beiden kijken verrast door het lage venster als ze het tuinhokje horen dichtklappen.

“Vader! Eibert!”

“Zo, ben je nog niet weg?” Eibert tilt zijn zus een stukje van de grond en zet haar weer neer. “Voorzichtig, zus, en werk je niet kapot voor die hufter.”

“Eibert!” onderbreekt zijn moeder hem. “Zo spreek je niet over Hebbema.”

Hun vader pakt de pet van zijn hoofd en kijkt Eibert aan. “Denk om je woorden, jongen.” Het valt voor hem, net als voor zijn vrouw, niet mee Rika voor dag en nacht bij Hebbema in de kost te laten gaan. Ze gaat werken in de huishouding, hebben ze hem verteld. Nou, eerst zien, dan geloven, denkt hij, je weet het maar nooit met die boeren. En zeker dat soort herenboeren als Hebbema moet je in de gaten houden.

Met haar armen om hem heen legt Rika haar hoofd tegen zijn borst. “Kom, vader, niet zo somber kijken! Ik zal u net zo erg missen, maar ik kan toch een vrije dag vragen? En ik spaar een nieuwe stoel voor u bij elkaar.”

“Och, kindje.” Hij strijkt haar door haar haren. “Spaar maar wat moois voor jezelf. Ik ben al te oud om nog aan een nieuwe stoel te wennen.” Tegelijkertijd kijken ze naar de biezen zitting, die nog

met een paar draadjjes vastzit. De kam, die ze op de tafel heeft teruggelegd, stopt hij in haar handen. “Neem die maar mee, jij kunt hem beter gebruiken dan ik.”

Hoofdstuk 1

Kort blijft ze staan en dept met een zakdoek de zweetdruppels van haar voorhoofd. Het is begin mei, de zon laat zich al goed gelden. Ze heeft al een flink eind in de benen, maar ze is er nog lang niet. Het eerste stuk richting Joure kan ze door het bos afleggen. Heerlijk om de geur van het voorjaar op te snuiven. Dan vervolgt ze haar weg door het weiland, om zo de Westermeer te bereiken. Al snel kleppen haar nieuwe klompen de Midstraat in.

Om de vijftig stappen pakt ze haar koffer van de ene in de andere hand. Ze vindt het wel een grappig spelletje en de reis lijkt daardoor sneller te gaan. Het valt haar op hoe gezellig druk het op straat is. Iedereen is na een lange winter aan de lente toe. Een hoef- en grofsmid, die een Fries paard in de bok zet voor nieuwe hoefijzers, knikt haar vriendelijk toe. Aan een kuiper die net een paar tonnen naar buiten rolt, vraagt ze de kortste weg naar Groot Rozenhof. Zichtbaar onder de indruk van haar verschijning wijst hij haar stotterend de weg, terwijl hij opkijkt van haar blauwe ogen naar haar rode haren.

“Dank u.” Onzeker trekt ze haar mutsje wat verder naar voren. Altijd als ze zweet, verschijnt er een krans van rode krullen om haar hoofd. Die had ze eigenlijk veel liever thuis willen laten. Niet iedereen vindt rood haar mooi en zeker niet als het zo opvallend aanwezig is. Ze bestudeert haar eigen silhouet in het etalage-raam van de tabakswinkel en zwaait naar de winkeljuffrouw. Daarna geeft ze de rest van haar uiterlijk goedkeuring. Met een rechte rug loopt ze over de Harddraversweg, daar waarheen de jongen haar had gestuurd. In de verte ziet ze een witte ophaal-

brug, precies zoals haar vader had gezegd. “Polderweg aflopen, witte brug over, en daarachter, verscholen in het groen, ligt Groot Rozenhof.”

“Wat moet jij daar?”

Rika is net de hoge trap met vijf treden opgeklommen en klopt op de blinkend schone voordeur.

“Dat is de lijkdeur, die gaat alleen open voor Hebbema, als hij in de kist ligt!”

Geschrokken draait ze zich om, waarbij ze haar elleboog pijnlijk schaaft aan de geeltjes naast de deurpost. Een forse, goedgeklede man onderaan de trap zet zijn gelaarsde voet een stap naar voren als ze de trap af komt en aarzelend haar hand uitsteekt.

“Excuus, meneer, ik ben Rika Valkhof, ik kom hier werken, ik dacht: ik klop aan.”

“De nieuwe meid?” Zijn ogen glijden van de puntige klompen naar het witte mutsje en weer terug.

“Ja, meneer.”

“Daar is de keuken,” broemt hij en nors knikt hij in de richting van de zijdeur.

“Ja, meneer.” Haastig loopt ze om hem heen en volgt het grindpaadje langs de boerderij, waar een zwart met wit gevlekte hond haar nieuwsgierig komt besnuffelen.

Geert Hebbema draait zich in de richting van de dienstbode, die snel wegloopt, en schraapt luidruchtig zijn keel. Het strikdasje om zijn hals maakt hij ondertussen wat losser.

“Godallemachtig, wat een schoonheid,” mompelt hij binnensmonds.

Een stevige, vriendelijk ogende dame komt haar tegemoet.

“Zo, Beike, heb je een nieuwe vriendin?” roept ze vrolijk tegen de hond en steekt haar hand uit naar Rika. “Jij moet Rika zijn, de nieuwe hulp.”

“Ja.”

Ze drukken elkaar hartelijk de hand.

“Ik ben Lieneke, maar noem me maar gewoon Lien, dat past beter bij mijn omvang.”

Rika glimlacht verlegen. “Oké, Lien.”

“Kom mee, dan zal ik je de keuken laten zien. Heb je je bezeerd?” vraagt ze als ze naar Rika’s elleboog kijkt.

Rika haalt ontwijkend haar schouders op. “Valt best mee, hoor, ik voel het niet eens.”

“Gelukkig, niet kleinzerig, hoor ik, daar houden we hier wel van. Welkom in het domein van Coby.” Op grappige wijze opent ze de deur en strekt haar arm uit naar binnen. “Ze maakte zich al zorgen om waar je bleef. Maar ja ...” Ze dempt haar stem en kijkt vanonder haar wimpers naar Rika. “Dat heb je met een oude vrijster, die maken zich overal druk over.”

Rika lacht opnieuw, gelukkig lijkt Lieneke in elk geval aardig.

Coby springt bezorgd op van haar stoel en zet meteen een kop koffie voor haar neer. Dan pakt ze haar koffer over en zet hem op de vloer naast de diggelpkast. “Jouw bedstee is naast die van mij, hier in de keuken. Dat heeft mevrouw Hebbema me verteld.”

“Nou, nou, doe maar luxe,” lacht Lieneke vrolijk. “Meteen maar in de keuken, dat heb ik nog nooit meegemaakt. Ik werd vroeger altijd naar de bedstee op de hooizolder verbannen. Ik schijn nogal luid te snurken. Mijn man Hannes hoor ik er trouwens nooit over klagen, maar ja, hij kan het nog beter dan ik.”

Rika lacht opnieuw. Tussen Lieneke en haar zal het wel goed

komen. Coby lijkt ook aardig, maar zij is lang niet zo uitbundig als Lieneke.

Er heerst een ontspannen sfeer in de keuken. De ruimte is veel groter en mooier dan die op de boerderij waar haar vader werkt. Genoeglijk neemt ze een slok van haar koffie.

“Heerlijk! Echte koffie.” Het is al een poos geleden dat ze zulke heerlijke koffie heeft geproefd. Ze bedenkt zich dat de laatste keer op naailes moet zijn geweest. Dat de lerares altijd een beetje minder koffie in haar kopje deed dan in haar eigen kopje, maakte Rika niet zoveel uit. Zonder die lessen was ze nooit zo handig geworden. Gelukkig hoefde haar moeder maar een fractie te betalen van het bedrag dat de rijkere ouders moesten betalen. Misschien kan ze hier ook in de buurt, net zoals thuis, naaiwerk zoeken. Dan heeft ze haar vaders stoel zo bij elkaar gespaard.

Coby slaat de deuren van de bedstee open en Rika kijkt verwonderd naar binnen. Dan schenkt Coby de koffiekopjes nog eens bij en geeft haar de opdracht om haar spulletjes uit de koffer te halen en ze een plaats te geven.

“Wat een ruimte, helemaal voor mij alleen.” Ze is weg van de prachtig groen geschilderde deurtjes met rode panelen in het midden. Op de bedsteemplank, die boven het dunne kussen hangt, strijkt ze een laagje stof weg. Ze legt een stapeltje zondagse kleren boven op de plank en haar schrijfboekje en potloodje legt ze daarnaast. Dan strijkt ze met haar hand het kussensloop glad en legt de gebreide sokken van haar moeder erop.

“Is het hier ’s nachts koud, Coby?” roept ze terwijl ze door de bedstee kruipt. De deken ligt los over het onderlaken, maar dat vindt ze vervelend. Alles moet stevig ingestopt zijn, anders kan ze vannacht niet goed in slaap komen. “Coby?” Ze fronst haar

wenkbrauwen. Weg zeker, denkt ze. “Ik heb nu al zin om te gaan slapen.” Ze strekt haar armen hoog boven haar hoofd terwijl ze gaapt.

“Wat ben jij aan het doen? Is er geen werk?”

Vlug laat ze haar armen zakken en draait zich om. Geert Hebbema had ze niet horen aankomen.

“Ik mocht eerst mijn spulletjes van Coby op hun plaats leggen,” verdedigt ze zich.

“O ja! Hoe heet jij ook alweer?”

Ze geeft hem haar naam in een kort antwoord.

“Kun je schrijven?” vraagt hij terwijl hij kijkt naar haar boekje.

“Ja, meneer, ik had op school een goed cijfer voor schoonschrift.”

Hij knikt tevreden. “Heel goed, Rika, en zijn er nog meer dingen die je goed kunt?”

“Kleren maken.”

“Toe maar, allemaal dingen waar je hier niks aan hebt. Boter en kaas maken, warm eten bereiden en brood smeren, dat had er meer op geleken.”

Beteuterd klautert ze uit de bedstee en staat voor de boerenzoon, die minstens een kop groter is dan zichzelf. “Dat kan ik ook, Hebbema.”

Een grijns trekt over zijn gezicht. “Nou, schiet op dan.” Zonder nog een woord te zeggen draait hij zich om en loopt in zijn haast bijna Coby omver, die met een stapel wasgoed op de arm de keuken binnenkomt.

“Rika, kom eens bij me zitten, je moet je koffie nog opdrinken.” Er verschijnt een zorgelijke trek op Coby’s gezicht. “Wat

moest Geert in de keuken? Mannen als Hebbema, die horen hier niet.”

Rika haalt haar schouders op. “Ik weet het niet.” Ze heeft geen zin om op de eerste dag al twijfels rondom haar komst te hebben. Ze drinkt het kopje leeg en staat op van haar stoel. “Waar moet ik beginnen?”

Coby trekt kort haar wenkbrauwen op, en gaat dan eveneens staan. “Je mag Lien wel gaan helpen met karnen, kom mee!”

Op de voet gevolgd door Rika, opent Coby het donkerrood geverfde luik dat scheef tegen de muur leunt, en stapt op de gemetselde trap naar de kelder. Rika’s ogen glijden vol bewondering over de houten stelling met kazen aan de ene kant van de muur. Aan de andere kant, op een hoger liggende vloer, staan tonnen opgesteld. Ook staat er een enorm grote kaaspers, die prachtig is beschilderd. Door de kleine ramen die zich rondom in de muur van de grote kelder bevinden, valt genoeg licht naar binnen.

Dat karnen valt nog niet mee, ontdekt ze al snel. Niet alleen haar voorhoofd is nat van het zweet, haar oksels klotsen net zo hard mee als de karnton. Afgunstig zoeken haar ogen de stevige, hard doorwerkende Lien. Zou het haar ooit lukken met hetzelfde gemak boter te maken? Ze strekt haar armen en beweegt haar pijnlijke polsen op en neer, voordat ze haar handen weer om de stok legt en met een diepe zucht verdergaat.

De tijd lijkt om te kruipen, maar dan hoort ze Coby “Koffie!” roepen.

Boven zitten drie mannen en een jongen om de tafel. Een van de mannen herkent ze onmiddellijk als de hoefsmid uit het dorp. Verlegen kijkt ze het gezelschap rond en zoekt een manier om zich voor te stellen.

Gelukkig is Lieneke haar een slag voor en roept luid: “Jongens, dit is Rika, de nieuwe meid!” Dan gaat ze naast haar man Hannes zitten, die Rika net als de rest van het gezelschap vriendelijk begroet.

Een sympathiek ogende man wijst op de lege stoel naast hem. “Ga hier maar zitten, ik ben Hendrik.”

Ze schuift op de stoel en bedankt hem hartelijk. Dat karnen niet alleen zwaar is maar ook dorstig maakt, merkt ze pas goed als de sterke koffiegeur haar neus binnendringt. Gretig pakt ze de mok die voor haar op tafel staat, maar zet hem ook meteen weer terug. Door de pijn in haar schouders zijn haar handen stevig gaan trillen.

Hendrik pakt de mok lachend van tafel en geeft hem aan.

“Aan de karnton, zeker? Ik was net riet aan het snijden, maar ik heb er geen een zo zien trillen als jij.”

Ze lacht door haar pijn heen. “Ja, dat geloof ik.” Met grote moeite lukt het haar een slokje binnen te krijgen.

“Daar heb je spierballen voor nodig.”

Ze vangt zijn knipoogje op en slaat verlegen haar ogen neer.

Lieneke, die doorgaans alle gesprekken volgt, merkt op: “Die spierballen komen vanzelf, als je maar hard genoeg werkt.” Ze trekt haar mouw omhoog en toont het bewijs.

Rika kijkt lachend van haar naar Thijs, het jonge knechtje aan het hoofd van de tafel, die net een sterk verhaal aan het afronden is. Met zijn twaalf jaar heeft hij alles al een keer beleefd.

“Nou, ik hoor het al,” zegt Hannes, opzij kijkend naar de jongen. “Een en al branie wat de klok slaat en brein: ho maar.”

“Ja,” vult Hendrik aan. “En het was afgelopen nacht nog eens flink nat ook, dan zet het zaagsel al helemaal uit.”

“O ja, Hendrik?” onderbreekt Lieneke hem. “Heb jij ’s nachts nog weleens last van nattigheid?”

Een bulderend gelach stijgt op. Hendrik, die weet wie het zegt, lacht om het hardst mee. Daarna stapt hij als eerste op om weer aan het werk te gaan. Ook Lien en Rika zoeken hun plek achter de karnton weer op.

“En, leek het je wat toe, het manvolk dat hier werkt?”

“Ja, Hendrik lijkt me erg aardig,” antwoordt ze spontaan.

“Hendrik ...” Lien houdt haar handen stil en kijkt voor zich uit. “Hendrik, die heeft al een flink portie ellende voor zijn kiezen gehad.”

Nieuwsgierig stopt Rika haar werkzaamheden. “Hoezo?”

“Een jaar of twee geleden overleed zijn vrouw Fenna in het kraambed. Het meisje dat ze kreeg, heeft nog een paar dagen geleefd, maar redde het uiteindelijk niet zonder haar moeder. Nu woont hij alleen met hun zoontje Pier, naast ons in een arbeidershuis van Hebbema, hier op Groot Rozenhof.”

Rika staart voor zich uit. Een weduwnaar met een zoontje, denkt ze, wat afschuwelijk moet dat zijn. De luidruchtige Lien, die maar doorpraat, haalt haar terug uit haar gedachten. Van iedereen die voor de Hebbema’s werkt, geeft ze een korte en vooral grappige omschrijving, waar Rika zo nu en dan hartelijk om kan lachen.

“En,” zegt ze opzij kijkend, “dan nu de Hebbema’s zelf. Sta je goed stevig op je benen?”

“Ik hoop het,” antwoordt Rika nog steeds lachend.

“Geert was als kleine jongen niet per se onaardig, moet ik eerlijk bekennen. Maar later was hij niet te harden, en nog steeds niet. Hij moet een jaar of acht zijn geweest, toen Melle en Agatha, Geerts ouders, hun jongste kind verloren. Sindsdien is de sfeer tussen

Geert en zijn vader er steeds slechter op geworden en Melle en hij groeiden steeds verder uit elkaar. Agatha heeft zich sowieso nooit veel met hem bemoeid. Geert is al jong uit huis gegaan en heeft zich op zijn studie gestort. Toen hij weer thuis kwam wonen, bleek dat ze in geen enkel opzicht meer met elkaar overweg konden. Geert heeft zijn vader in de macht, al wil Melle dat niet toegeven. Geert is hier de baas!” Ze buigt voorover naar Rika. “Het schijnt dat hij geen boerendochter goed genoeg vindt. Geregeld staat er op zaterdagavond een rijtuig voor de deur. Dan staan daar een verwachtingsvolle vader, moeder en dochter, maar hij hapt nooit toe. Ik denk dat Melle er straks eentje op zijn rug vastplakt en hoe harder hij rent, hoe vaster zij komt te zitten.” Rika giert van het lachen als Lien eraan toevoegt: “Je ziet het zeker al helemaal voor je?”

“Ben jij zo grappig, Lieneke?” klinkt het ineens vanaf de trap.

Het lachen vergaat hun beiden op slag als ze een paar leren laarzen naar beneden zien komen. Rika stampet onmiddellijk met alle kracht die ze nog in zich heeft door en kijkt strak voor zich. Lieneke zet zonder te blikken of blozen haar handen in de zij en neemt dezelfde arrogante houding aan als Hebbema. Ze weet als geen ander dat haar marktwaarde bekend is. Er is geen vrouw in de wijde omtrek die zo goed boter en kaas kan maken als zij. En dat Geert zulke goede prijzen kan bedingen, heeft hij helemaal aan haar te danken, dat weet hij maar al te goed.

“Ik houd een stuiver van je loon in. Ben je nou helemaal besodemieterd! Nog één keer van die praatjes, en die lieve Hannes van jou heeft ook een stuiver minder in het zakje.”

Zonder een woord te zeggen slaat Lieneke hardhandig de karn in de ton. Rika volgt haar voorbeeld.

Zodra het luik achter hem dichtvalt, kijken ze elkaar aan.

“Dát is nou Geert Hebbema, die moet zich laten gelden.”

Die avond kruipt Rika doodmoe vroeg in de bedstee. Ze wrijft over haar pijnlijke schouders en armen. Ze mist haar moeder en vader. Wanneer zou ze een keertje naar huis mogen? Ze durft het nog niet te vragen, zeker niet aan Geert.

Morgenochtend heeft ze een afspraak met Melle Hebbema, in de opkamer. Hij zal haar dan vast vertellen hoe haar werkdag eruit gaat zien. Ze staart nog een poosje naar de houten betimmering boven zich, voordat ze in een diepe slaap valt.

Om precies zes uur 's ochtends wordt ze wakker van het slaan van de grote klok in de keuken. Coby rakelt het vuur in het fornuis op. Moeizaam rolt ze van haar rug op haar zij. Ze trekt haar pijnlijke benen omhoog en drukt haar hoofd naar beneden. Alles doet zeer, haar nek, schouders en haar armen.

“Rika, kom je er vlug uit, het ontbijt moet naar de kamer worden gebracht.”

Ze kleedt zich op Coby's commando zo goed en zo kwaad als het gaat snel aan. Dan strompelt ze naar het dienblad, dat helemaal vol servies en etenswaren is gezet, en brengt het weg.

“Eén keer kloppen, dan kun je binnengaan. Het tafelkleed ligt in de kast.”

Zorgvuldig stalt ze alles netjes uit op de tafel, en loopt terug naar de inmiddels behaaglijk warme keuken. Het geeft haar een vervelend gevoel in de kamer te zijn als de familie nog niet is opgestaan.

“Zet de koffiemokken voor de mannen maar op tafel!” roept Coby. “En giet ze vol, dan kan het vast afkoelen.”

Terwijl ze vol aandacht aan het inschenken is, hoort ze de stem van een jongen die op het erf blij met de hond aan het spelen is. Het klinkt haar als muziek in haar oren. Even bekruipt haar het gevoel thuis te zijn.

Het jongetje komt de keuken binnen en gaat aan de tafel zitten. Zijn donkere krulletjes en bruine ogen laten er geen twijfel over bestaan wie zijn vader is.

“Jij bent vast Pier,” zegt ze glimlachend en draait haar polsen heen en weer. De pijn in haar ledematen wordt gelukkig langzaam draaglijker.

“Ja, en wie ben jij?”

Verbaasd omdat hij zo duidelijk spreekt, kijkt ze op. Ze geeft hem eerst een complimentje voor het feit dat hij zo duidelijk praat en gaat dan op de stoel naast hem zitten.

“Ik ben Rika, ik kom uit een klein dorpje bij Heerenveen, maar nu woon en werk ik hier op de boerderij.”

“Vader werkt hier ook, hij is de tweede knecht. Hannes is de eerste knecht en hij is dus eigenlijk de baas.”

Lachend pakt ze zijn handje in haar eigen hand en kijkt hem warm aan. “Nou zeg, wat weet jij al veel, hoe oud ben je, Pier?”

“Zes,” zegt hij trots. “Op zaterdag kom ik zelf uit bed, en dan hoef ik niet naar Hilde.”

“Hilde? Wie is Hilde?” ontglipt haar direct.

“De oppas.” Licht als een veertje springt hij op van zijn stoel om zijn vader te begroeten, die tussen de rest van het werkvolk druk pratend de keuken binnenstapt.

Vanuit haar ooghoek ziet ze hoe hartelijk Hendrik zijn zoon begroet.

“Dit is Rika, zij werkt hier ook!” Enthousiast trekt Pier zijn